

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงจากการเกณฑ์แรงงานสู่ระบบค่าจ้างของไทย” ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดในการศึกษาค้นคว้าประกอบด้วย

1. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์

1.2 แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ของจิตร ภูมิศักดิ์

1.3 แนวทฤษฎีความเจริญเติบโต

1.4 แนวการเขียนประวัติศาสตร์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง

2. ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การเขียนประวัติศาสตร์ไทยหลัง พ.ศ. 2490 ถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมอันเป็นผลมาจากการที่ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา ได้เข้ามาให้ทุนช่วยเหลือเพื่อในด้านหนึ่งเป็นการป้องกันภัยจากการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์จากสหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เข้ามายังประเทศไทย ขณะเดียวกันก็เป็นการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ มากขึ้นนับจากปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ความช่วยเหลือดังกล่าวนำมาสู่การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. 2504 สังคมไทยจึงได้เติบโตไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม การค้า และการเกษตรกรรมเพื่อการส่งออก ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในส่วนกลางและขยายตัวไปสู่ภูมิภาคทั่วประเทศ ส่งผลให้สังคมไทยมีลักษณะซับซ้อนและมีความแตกต่างหลากหลายในหลาย ๆ ด้านมากขึ้น เช่น การประกอบอาชีพของประชาชน เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ ๆ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนของคนส่วนใหญ่ อันได้แก่ ชาวนาและกรรมกรไม่มีอำนาจในการต่อรองราคาผลผลิตและค่าแรง ชาวนาต้องเสียเงินค่าเช่าที่นา ค่าเมล็ดพันธุ์พืชและค่าปุ๋ยในราคาที่สูง และยังมีปัญหาฝนแล้ง และ

น้ำท่วม ทำให้ชาวนาสูญเสียที่ดินทำกินเป็นเหตุให้มีชาวนาจำนวนมากอพยพตั้งภูมิลำเนาเข้ามาเป็นกรรมกรในเมืองใหญ่เกิดชุมชนแออัด และแหล่งเสื่อมโทรม

ในขณะที่สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การขยายตัวของอุตสาหกรรมและการค้าก็ส่งผลให้จำนวนคนชนชั้นกลางในสังคมไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว คนชั้นกลางจำนวนหนึ่งได้รับการศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ซึ่งรัฐบาลตั้งเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่งทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเพื่อสร้างคนมารับการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่วนหนึ่งในบรรดาคนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษาเหล่านี้คือนักประวัติศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ อันได้แก่ นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา เป็นต้น นับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติเป็นต้นมามีนักวิชาการและนักศึกษาจำนวนมากรวมทั้งนักประวัติศาสตร์และนักสังคมศาสตร์ ได้รับทุนการศึกษาจากประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกาที่ให้ทุนไปศึกษาต่อในประเทศในระดับมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต แล้วกลับมาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศไทย หน้าที่โดยตรงของอาจารย์หรือนักวิชาการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์เหล่านี้ คือ การค้นคว้าองค์ความรู้ใหม่เพื่อถ่ายทอดแก่นิสิตนักศึกษา หรือกล่าวได้ว่าหน้าที่ของอาจารย์หรือนักวิชาการอันเป็นปัญญาชนรุ่นใหม่เหล่านี้คือ การให้คำอธิบายแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสังคมไทยเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อสังคมไทยและต่อมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั่นเอง

เนื่องจากสังคมไทยมีความสลับซับซ้อน และมีลักษณะที่หลากหลายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นักวิชาการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์จึงต้องหาทางที่จะเข้าใจลักษณะที่ซับซ้อนและหลากหลายนั้นอย่างถ่องแท้ที่สุด ปรากฏว่า นักประวัติศาสตร์ และนักสังคมศาสตร์จำนวนหนึ่ง เริ่มพบว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติที่เน้นบทบาทของชนชั้นนำนั้นไม่เพียงพอที่จะทำให้เข้าใจสังคมไทยได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากจะศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองแล้ว ยังจำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ความคิด หรือประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม นอกจากนี้แล้วการศึกษาหน่วยที่ใหญ่ระดับ “ชาติไทย” เท่านั้นยังไม่เพียงพอเพราะความแตกต่างหลากหลายในสังคมไทยยังมีอีกมาก จำเป็นต้องศึกษาหน่วยที่เล็กลงมาเพื่อให้เข้าใจหน่วยทางสังคมนั้น ๆ อย่างแท้จริงทุกแง่ทุกมุม ซึ่งก่อให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์เฉพาะกลุ่มย่อยด้านแรงงานขึ้นมา

นอกจากจะเกิดการศึกษาประวัติศาสตร์แขนงใหม่ ๆ ขึ้นมาแล้ว วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ก็เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญแก่มิติทาง

เวลาอย่างมาก คือ มองเห็นความแตกต่างของสังคมในช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างละเอียดขึ้น ทำให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ในปัจจุบันมุ่งอธิบายความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอดีตจนถึงปัจจุบันว่า ความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาเกิดจากเหตุใด การกำหนดยุคที่จะศึกษามักจะกำหนดไว้เป็นระยะเวลาค่อนข้างยาว เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมว่ามีกระบวนการอย่างไร โดยคำนึงถึงพลังทางสังคมที่สำคัญ โดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ เพราะตระหนักว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิต การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ จะเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์แนวต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะวิเคราะห์ว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุพื้นฐานของความเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม หรืออย่างน้อยก็พยายามเชื่อมโยงว่า ความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในสังคมมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างไร ความเปลี่ยนแปลงอีกส่วนหนึ่งก็คือ นักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่า ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ทั้งหลายที่ตนเองรับมาจากนักวิชาการตะวันตกนั้น ไม่ช่วยให้เข้าใจลักษณะเฉพาะที่มีความซับซ้อนของสังคมไทยอย่างแท้จริง จำเป็นต้องเข้าใจเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมืองไทยที่มีลักษณะเฉพาะโดยอาศัยแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้เกิดแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยหลายแนวด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่ แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์ แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ของ จิตร ภูมิศักดิ์ แนวทฤษฎีความเจริญเติบโต และแนวการเขียนประวัติศาสตร์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เศรษฐกิจแบบทุนนิยมในสังคมไทยทำให้ภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันสังคมไทยก็มีปัญหาที่หลากหลายที่ไม่อาจควบคุมได้เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและปัญหาความยากจน เป็นต้น ชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจีนเป็นคอมมิวนิสต์ในปี 2492 จึงทำให้คนในสังคมเกิดความตระหนักว่า พลังทางสังคมมีอิทธิพลกำหนดความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์อย่างมาก จึงทำให้ลัทธิมาร์กซิสต์แพร่หลายในสังคมไทยมากขึ้น

แนวการเขียนประวัติศาสตร์ไทยแบบมาร์กซิสต์เกิดขึ้นจากกรอบความคิดที่ว่า พฤติกรรมที่สำคัญที่สุดของมนุษย์คือ การผลิตอาหารและสิ่งของเครื่องใช้เพื่อการดำรงชีวิต ดังนั้น

พฤติกรรมทางเศรษฐกิจจึงเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่กำหนดลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ศิลปะ และวัฒนธรรม หรือกล่าวได้ว่าพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานหรือโครงสร้างส่วนล่างที่กำหนดความคิดและพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านตามทฤษฎีมาร์กซิสต์ความเปลี่ยนแปลงของวิธีการผลิตจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดที่ทำให้สังคมของมนุษย์วิวัฒนาการไปในทางที่ก้าวหน้าขึ้น จากการเป็นชุมชนบุพกาลจนกลายเป็นสังคมคอมมิวนิสต์ในท้ายที่สุด

วิธีการผลิต (Mode of Production) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์ทางการผลิตในยุคหนึ่ง ๆ พลังการผลิตได้แก่ เครื่องมือหรือเทคโนโลยีในการผลิต และแรงงานรวมทั้งความรู้ หรือความคิดของคนที่ใช้ในการผลิตนั้น ส่วนความสัมพันธ์ทางการผลิตคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้แรงงานในการผลิตกับผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต อันได้แก่ ที่ดิน เงินทุน เครื่องมือ เป็นต้น ในสังคมแต่ละยุควิธีการผลิตจะแตกต่างกัน การที่วิธีการผลิตแตกต่างกันส่งผลให้การเมือง กฎหมาย ศิลปะวิทยาการ ตลอดจนวัฒนธรรมอื่น ๆ แตกต่างกันไปด้วย

ในวิธีการผลิตของแต่ละยุคที่ผ่านมาในอดีต มีความสัมพันธ์ทางการผลิตในรูปที่มีความขัดแย้งและการต่อสู้ระหว่างชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นผู้ขูดรีดกับชนชั้นผู้ถูกปกครอง หรือชนชั้นผู้ถูกขูดรีดเพราะชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นผู้ขูดรีดเป็นชนชั้นที่ได้ประโยชน์แรงงานส่วนเกินหรือผลผลิตส่วนเกิน เนื่องจากเป็นเจ้าของ หรือผู้ครอบครองปัจจัยการผลิต ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองหรือชนชั้นผู้ถูกขูดรีดเป็นชนชั้นที่ต้องสูญเสียแรงงานส่วนเกิน หรือผลผลิตส่วนเกิน เช่น ถูกเกณฑ์แรงงานหรือต้องส่งส่วย หรือเสียภาษีและอากรต่าง ๆ เป็นต้น ผลก็คือมีความขัดแย้งระหว่างสองชนชั้นอยู่เสมอ ความขัดแย้งนี้จะทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อพลังการผลิตพัฒนารุดหน้าไป ในขณะที่ชนชั้นผู้ปกครอง หรือชนชั้นผู้ขูดรีดพยายามรักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเดิมที่เอื้อประโยชน์ต่อตนมากที่สุดเอาไว้ โดยความขัดแย้งจะปรากฏทั้งทางการเมือง ศิลปะ และความคิด ตลอดจนวัฒนธรรมอื่น ๆ จนกระทั่งในท้ายที่สุดจะมีการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตให้สอดคล้องกับพลังการผลิตแบบใหม่ ชนชั้นผู้ปกครอง หรือชนชั้นผู้ขูดรีดเดิมสูญเสียอำนาจไปและผู้นำของชนชั้นผู้ถูกปกครอง หรือชนชั้นผู้ถูกขูดรีดจะมีอำนาจแทนและทำให้การเมือง ศิลปะ และวัฒนธรรมอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปด้วย จึงกล่าวได้ว่า ตามความคิดมาร์กซิสต์นั้นพลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ก้าวหน้าขึ้นทำให้สังคมมนุษย์มีวิวัฒนาการก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับจากชุมชนบุพกาล เป็นสังคมทาส สังคมศักดินา สังคมทุนนิยม สังคมนิยม และสังคมคอมมิวนิสต์

การเขียนประวัติศาสตร์ไทยในแนวมาร์กซิสต์นี้จะศึกษาดีของสังคมไทยย้อนหลังไปไกลมากเช่นเดียวกับแนวการเขียนประวัติศาสตร์ชาติไทย แต่จุดมุ่งหมายในการเขียนต่างกัน การเขียนประวัติศาสตร์แนวมาร์กซิสต์มุ่งแสดงให้เห็นว่า สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ก้าวหน้าขึ้น

1.2 แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ของจิตร ภูมิศักดิ์

จิตร ภูมิศักดิ์ สำเร็จการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี 2500 แล้วไปเป็นอาจารย์ที่วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และอาจารย์บรรยายพิเศษวิชาภาษาอังกฤษที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พร้อมทั้งศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร)

โฉมหน้าศักดินาไทย (พ.ศ. 2500) เป็นงานเขียนเรื่องแรกที่ จิตร ภูมิศักดิ์ อธิบายประวัติศาสตร์ไทยโดยใช้กรอบวิวัฒนาการทางสังคมของมาร์กซิสต์มาชี้ให้เห็นว่าที่จริงแล้วประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยอยุธยาได้อำนาจมาจากระบบศักดินาเป็นระยะเวลานานแล้วจนเป็นพื้นฐานให้มีการจัดระบบการปกครองในสมัยอยุธยาได้ การเมืองการปกครองสมัยอยุธยามีใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างปาฏิหาริย์เหมือนเนรมิตซึ่ง จิตร ภูมิศักดิ์ กำลังอธิบายให้เห็นว่า ก่อนหน้าจะเกิดการปกครองแบบระบบศักดินาภายหลังการสถาปนากรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 1893 โดยพระเจ้าอู่ทองนั้นสังคมไทยได้ผ่านขั้นตอนวิวัฒนาการทางสังคมก่อนหน้ายุคศักดินามาแล้ว 2 ลำดับขั้นโดย จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ชี้ให้เห็นถึงร่องรอยของวิวัฒนาการชุมชนไทยในยุคบุพกาลและยุคสังคมทาสที่เกิดขึ้นกับชุมชนไทยในที่ต่าง ๆ เช่น ชุมชนบุพกาลไทยในดงเกีย ร่องรอยของชุมชนบุพกาล และชุมชนทาสในสังคมสุโขทัยเอง ก่อนที่สังคมสุโขทัยจะได้พัฒนาเข้าสู่ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างยุคสังคมทาสกับสังคมศักดินา ทั้งนี้โดยการใช้หลักฐานจารึกและกฎหมายของสมัยสุโขทัยเอง (จิตร ภูมิศักดิ์, 2522, น. 103-104)

แต่อย่างไรก็ตามงานเขียนของ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการในยุคหลังว่าเป็นการใช้แนวความคิดหรือทฤษฎีมาร์กซิสต์ในการเขียนประวัติศาสตร์ไทยในลักษณะกลไกคือ เน้นแต่ด้านเศรษฐกิจเป็นด้านหลักไม่สนใจการคลี่คลายของความสลับซับซ้อนและความหลากหลายของความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ที่เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในสังคมในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนี้ยังมักจะถือว่าสังคมทุก ๆ สังคมมีวิวัฒนาการในแนวเดียวกันในลักษณะที่เป็นเส้นตรงคือ วิวัฒนาการจากชุมชนบุพกาลเป็นสังคมทาส สังคม

ศักดิ์นา สังคมทุนนิยม สังคมนิยมและสังคมคอมมิวนิสต์ตามลำดับรวมทั้งไม่ให้คำอธิบายถึงวิวัฒนาการของสังคมหรือการที่สังคมเปลี่ยนผ่านจากยุคหนึ่งมาเป็นอีกยุคหนึ่งได้อย่างชัดเจนว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่นการเปลี่ยนผ่านจากสังคมทาสมาเป็นสังคมศักดินาหรือจากสังคมศักดินามาสังคมทุนนิยม เป็นต้น ดังที่อาณันท์ กาญจนพันธุ์ วิจารย์ โฉมหน้าศักดิ์นาไทย ของจิตร ภูมิศักดิ์ว่า

ในโฉมหน้าศักดินาไทย หลังจากทฤษฎี ภูมิศักดิ์แจกลักษณะการถือกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตซึ่งถือเป็นตัวกำหนดยุคสมัย หรือระบบแล้ว เขาก็แสดงให้เห็นว่าการถือกรรมสิทธิ์ดังกล่าวทำให้ระบบศักดินาไทยชู้ดรีด และแสวงหาผลประโยชน์จากปัจจัยการผลิตอย่างไรบ้างในรูปของค่าเช่า ภาษีอากร และแม้เขาจะวางแผนไว้ว่า จะกล่าวถึงระบบการเกณฑ์แรงงาน และการผูกขาดการค้าต่อไปอีกก็ตามก็ไม่ได้แสดงให้เห็นว่า จิตรสนใจจะมองความซับซ้อนซึ่งเกิดจากการขัดแย้งระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ภายในสังคมอันจะนำไปสู่การอธิบายการคลี่คลายขยายตัวของระบบในทางที่ก้าวหน้าและซับซ้อนยิ่งขึ้นแต่อย่างใด สรุปได้ว่า จิตร ภูมิศักดิ์ สนใจศึกษาโครงสร้างของระบบมากกว่าลักษณะเคลื่อนไหวของระบบ (อาณันท์ กาญจนพันธุ์, 2543, น. 69-70)

1.3 แนวทฤษฎีความเจริญเติบโต

เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทย โดยใช้ทฤษฎีความเจริญเติบโตของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เป็นแนวทางการวิเคราะห์มุ่งอธิบายปัจจัยที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เช่น ทุน แรงงาน เทคโนโลยีการผลิต และพิจารณาว่ากระบวนการที่เศรษฐกิจเติบโตนั้นมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง เช่น ปัจจัยการผลิต ผลผลิตหรือสินค้าแต่ละประเภท ปริมาณการค้า การกระจายรายได้ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจแนวทฤษฎีความเจริญเติบโตสนใจที่จะศึกษาความเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจต่างจากแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ให้ความสำคัญแก่ความเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ

ผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยตามแนวทฤษฎีความเจริญเติบโต ได้แก่ นักเศรษฐศาสตร์ เช่น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ สายสว่าง ผู้เขียน “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา” ศาสตราจารย์ ดร. อัมมาร์ สยามวาลา ผู้เขียน

“การค้าระหว่างประเทศกับระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ (พ.ศ. 2363-2398)” เป็นต้น นอกจากนี้ การศึกษาที่เน้นความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจเช่นนี้แล้ว ยังมีการศึกษาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจโดยเจาะลึกเฉพาะบางประเด็น เช่น เรื่องข้าว ดินบุก ยางพารา การชลประทาน ภาษีอากร ฯลฯ ว่ามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีผลกระทบอย่างไรต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมด้วย

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยตามแนวทฤษฎีความเจริญเติบโตนี้ นอกจากใช้หลักฐานต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพเช่นเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์แนวอื่น ๆ แล้ว ยังมีการนำข้อมูลทางสถิติหรือข้อมูลเชิงปริมาณมาคำนวณเพื่อแสดงอัตราการเจริญเติบโตอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วยและเนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยแนวทฤษฎีความเจริญเติบโตวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจโดยตรงมากกว่า คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับการเมืองทำให้เลือกใช้หลักฐานที่ให้ข้อมูลทางเศรษฐกิจโดยตรงเป็นส่วนใหญ่

1.4 แนวการเขียนประวัติศาสตร์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยตามแนวมาร์กซิสต์ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และยังใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์เป็นแนวคิดหลักในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจการเมืองเป็นสำคัญ จึงเรียกว่าแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง ผู้บุกเบิก และมีบทบาทสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นนักสังคมศาสตร์ สาขาเศรษฐศาสตร์ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. จักรทิพย์ นาถสุภา ซึ่งในระยะแรกวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทยในแนวเดียวกับจิตร ภูมิศักดิ์ บทความเรื่อง “วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทย” ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2517

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองขยายตัวขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2522 เมื่อมีผู้เข้าร่วมศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวนี้น่าขึ้น จนมีงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ในแนวนี้นหลายเรื่อง เช่น ระบบทุนนิยมโดยรัฐในประเทศไทย ค.ศ. 1932-1959 โดย สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ์ ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ. 2398-2453) โดย สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทย พ.ศ. 2394-2475 โดย สุทธิ พัทย์วัฒน์ The Political Economic of Siam 1851-1910 The Political

Economic of Siam 1910-1932 (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, 2521) บรรดาผลงานเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ซึ่งในช่วง พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา เริ่มนำทฤษฎีมาร์กซิสต์ส่วนที่วิเคราะห์สังคมเอเชียโดยเฉพาะ คือ ทฤษฎี “วิธีการผลิตแบบเอเชีย” มาวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจการเมืองไทย

ผลการศึกษาของ รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ในระยะนี้อาจสรุปย่อ ๆ ได้ว่า ก่อนที่ประเทศไทยจะทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษและทำสนธิสัญญาลักษณะเดียวกันกับประเทศตะวันตกอื่น ๆ คือ ก่อน พ.ศ. 2398 นั้น เศรษฐกิจไทยส่วนใหญ่เป็นเพียงพอยังชีพ แต่ครอบครัวผลิตสิ่งจำเป็นทั้งอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เอง การค้าภายในประเทศอยู่ในขอบเขตแคบและเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของการใช้เงินตราไม่แพร่หลาย การเคลื่อนย้ายผลผลิตปรากฏในรูปการส่งส่วย เป็นส่วยสิ่งของที่ผู้ปกครองเกณฑ์จากชาวบ้าน ผู้ปกครองบริโภคส่วยและแลกเปลี่ยนส่วยกับสินค้าฟุ่มเฟือยจากต่างประเทศ การค้าต่างประเทศในขณะนั้นจึงเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าฟุ่มเฟือยเพื่อการบริโภคของชนชั้นนำ ปริมาณสินค้าไม่มากแต่มูลค่าสินค้าสูงและรัฐผูกขาดการค้า

รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา วิเคราะห์ว่า หลัง พ.ศ. 2398 เศรษฐกิจพอยังชีพของไทยเริ่มแตกสลาย เกิดการแบ่งงานกันทำ โดยชาวบ้านเริ่มผลิตเฉพาะอย่างเพื่อขายเป็นสินค้าออก ที่สำคัญที่สุด คือ ข้าว แล้วเอาเงินที่ได้จากการขายข้าวมาซื้อสินค้า เสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ เท่ากับว่าประเทศตะวันตกซึ่งเป็นจักรวรรดินิยมเปลี่ยนประเทศไทยเป็นแหล่งวัตถุดิบ ได้แก่ ข้าว ไม้สัก ดีบุก และขณะเดียวกันก็ส่งสินค้าอุตสาหกรรม เช่น ผ้า เครื่องประดับ สิ่งประทีนโคม มาขาย ผลประโยชน์ของการค้าตกเป็นของชนชั้นศักดินาซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ เป็นนายทุนตะวันตก และเป็นนายทุนนายหน้าและพ่อค้าซึ่งเป็นคนจีน ส่วนชาวนาก็ไม่ได้รับผลประโยชน์ ส่วนอุตสาหกรรมในประเทศก็ไม่สามารถจะเติบโตได้เพราะสนธิสัญญาเบาว์ริงกำหนดให้รัฐบาลเก็บภาษีขาเข้าเพียงร้อยละ 3 ทำให้สินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศที่ส่งเข้ามาขายดีมีราคาถูก อุตสาหกรรมภายในประเทศไม่สามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจไทย จึงด้อยพัฒนาและชนชั้นนายทุนของไทยจึงอ่อนแอ สภาพเช่นนี้ดำรงอยู่ต่อมาแม้ยกเลิกข้อกำหนดเรื่องภาษี เพราะนายทุนตะวันตกมีทุนมากกว่าและมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงกว่าอยู่แล้ว ทำให้นายทุนไทยซึ่งอ่อนแอไม่สามารถยึดครองอำนาจทางการเมืองได้อย่างแท้จริง

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าในระยะแรกของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง เน้นเรื่องราวความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจการเมืองในส่วนกลางหรือในเมืองเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการใช้ทฤษฎีวิธีการผลิตแบบเอเชียทำให้ผู้ศึกษาเริ่มมองเห็น

ความสำคัญของหมู่บ้าน เพราะตามทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชียลักษณะเศรษฐกิจหมู่บ้านเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เศรษฐกิจวิวัฒนาการช้า การศึกษาวิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทย จำเป็นต้องศึกษาลักษณะหมู่บ้านไทยโดยละเอียด ดังนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา จึงเริ่มศึกษา “เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต” อย่างจริงจัง

หนังสือ เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต เป็นผลการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ละเอียดและเป็นระบบโดยพยายามอธิบายเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคต่าง ๆ มีการวิเคราะห์เศรษฐกิจหมู่บ้านก่อนได้รับผลกระทบต่อการขยายตัวของระบบนายทุนหรือทุนนิยมว่าหมู่บ้านของไทยในแต่ละภาคมีระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพที่มีลักษณะเฉพาะอย่างไรบ้าง และแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสนธิสัญญาเบาว์ริงไม่ได้มีผลกระทบต่อบ้านในภาคต่าง ๆ พร้อม ๆ กัน ภาคใดที่มีทรัพยากรที่นายทุนตะวันตกต้องการมากก็จะได้ผลกระทบก่อน เริ่มจากภาคกลางที่มีข้าว ภาคใต้มีดีบุกและยางพารา ภาคเหนือมีไม้สัก ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับอิทธิพลจากเศรษฐกิจแบบทุนนิยมช้าที่สุด ผลกระทบที่สำคัญก็คือการที่ระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพที่หมู่บ้านผลิตอาหารและสิ่งของทุกอย่างทุกอย่างเองหรือลักษณะพอเพียงในตัวเองค่อย ๆ เสื่อมลงประชาชนในหมู่บ้านเปลี่ยนมาผลิตสินค้าเฉพาะอย่างเพื่อขายหรือขายแรงงาน อย่างไรก็ตามหมู่บ้านยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ได้ตลอดมา เพราะทุนนิยมของไทยไม่ได้แทรกแซงเข้าไปเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านอย่างรวดเร็วฉับพลัน เพียงแต่ต้องการดูดเอาทรัพยากรจากหมู่บ้านเท่านั้น นอกจากนี้แรงเกาะเกี่ยวภายในหมู่บ้านก็มีความมั่นคงมาก เช่น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และหมู่บ้านของไทยก็มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ชุมชนหมู่บ้านของไทยดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

ส่วนการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของผู้ศึกษาประวัติศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมืองมีลักษณะเด่นอยู่การใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์ โดยเฉพาะทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชียเป็นแนวทางในการรวบรวม วิเคราะห์ตีความและสังเคราะห์ข้อมูล การใช้ทฤษฎีนี้มีความสำคัญมากในทัศนะของผู้ศึกษาประวัติศาสตร์แนวเศรษฐศาสตร์การเมืองดังที่ รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อธิบายไว้ว่า

การใช้ทฤษฎีทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นแบบวิทยาศาสตร์สำหรับการศึกษาศาสตร์เศรษฐกิจแล้ว ทฤษฎียังมีความสำคัญเป็นพิเศษว่าประวัติศาสตร์สาขาอื่นเพราะความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ทฤษฎี หรือหลักวิชาการ ไม่ได้เป็นไปอย่างไร้ระเบียบหรือเป็นไปอย่างที่เรานึกเอง . . . ต้องศึกษาจากทฤษฎีและกฎทั่วไปซึ่งได้มีผู้ศึกษาและ

พิสูจน์ไว้แล้ว ในการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ข้อมูลก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์สาขาอื่น แต่หากไม่มีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีจับหาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้ว ข้อมูลนั้นก็ไร้ความหมาย . . . การใช้ทฤษฎีจะทำให้ผู้ศึกษาสามารถใช้ข้อมูลได้ถูกต้องตรงกับปัญหาที่กำลังวิจัยสามารถจัดระเบียบความเกี่ยวพันระหว่างข้อมูลและอธิบายเหตุและผลของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่กำลังศึกษาได้ในกรณีข้อมูลที่กำลังศึกษาไม่เข้ากับทฤษฎีเลย ผู้ศึกษาก็ต้องกลับไปพิจารณาข้อสมมติฐานของทฤษฎีใหม่พัฒนาหรือหาหลักฐานทั่วไปหรือทฤษฎีใหม่ที่เข้าได้กับข้อมูล . . . เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจในอดีต (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2524, น. 68-69)

ในระยะแรก ๆ ของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยผู้ศึกษาประวัติศาสตร์แนวเศรษฐกิจการเมืองยังไม่ได้ใช้ข้อมูลกว้างขวางนัก บางครั้งก็ใช้แนวความคิดจากทฤษฎีมาร์กซิสต์มาอธิบายสังคมไทยโดยไม่มีการอ้างอิงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใด ๆ ในระยะต่อมาเมื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวนี้นิยายตัวจึงมีการใช้หลักฐานกว้างขวางขึ้น แต่ส่วนใหญ่ยังคงจำกัดอยู่เฉพาะเอกสารราชการในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหนังสือหรือรายงานทางเศรษฐกิจที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว จนกระทั่งเมื่อ รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เริ่มศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้าน จึงมีความก้าวหน้าในการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างมาก หลักฐานใหม่ ๆ ที่สำคัญที่นำมาใช้ ได้แก่ คำบอกเล่าของชาวบ้านและเครื่องมือเครื่องใช้ที่หลงเหลืออยู่ซึ่งบอกให้ทราบเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต ความสัมพันธ์ทางสังคม ความคิดความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ฯลฯ

เพื่อให้ได้คำบอกเล่าของชาวบ้านมาใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้สร้างคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ชาวบ้านอย่างละเอียดและเป็นหมวดเป็นหมู่ เช่น คำถามเกี่ยวกับการผลิตและเทคโนโลยีการผลิต คำถามเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนและการค้า คำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้านมาก คำถามเกี่ยวกับความคิดความเชื่อของชาวบ้าน เป็นต้น และมีการตรวจสอบคำบอกเล่าให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด เช่นเดียวกับการตรวจสอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทอื่น เช่น ต้องรู้ว่าใครเป็นผู้เล่า ผู้เล่าเกี่ยวข้องกับเรื่องกับเรื่องที่เล่า ผู้เล่าอายุเท่าไร ยังจดจำเรื่องที่เล่าได้ดีเพียงใด ผู้เล่ามีส่วนได้ส่วนเสียกับเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตหรือไม่ และสภาพแวดล้อม เช่น เงื่อนไขทางการเมืองมีผลอย่างไรหรือไม่ต่อเรื่องที่เล่า เป็นต้น แม้ว่าจะมีการใช้ทฤษฎีเป็นกรอบในการศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้านแต่

รองศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา มีวิธีการเขียนโดยให้ความสำคัญอย่างมากแก่คำบอกเล่าของชาวบ้านเพื่อสร้างประวัติศาสตร์ของชาวบ้านโดยชาวบ้านและเพื่อชาวบ้าน

2. ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา และทบทวนวรรณกรรมพบว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่ที่มีต่อสังคมไทย (อัญชลี สุสายัณห์, 2545) ได้กล่าวถึงระบบไพร่สมัยรัตนโกสินทร์ว่าไม่สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนกำลังคนให้ลุล่วงไปได้ ระบบดังกล่าวประสบปัญหาหลายประการ พระมหากษัตริย์ไม่มีพระราชอำนาจเด็ดขาดดังที่ปรากฏในกฎหมาย ทรงเป็นมูลนายระดับสูงสุดแต่เพียงทางทฤษฎี ในทางปฏิบัติแล้ว อำนาจในการควบคุมกำลังคนตกอยู่กับมูลนายระดับรองลงมา คือ เจ้านาย ขุนนางและข้าราชการ ผลประโยชน์จากไพร่จึงมักจะเป็นของมูลนายเหล่านี้ มากกว่าจะเป็นของอาณาจักร นอกจากนี้ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับระบบไพร่ก็ถูกละเลย หรือละเมิดมีผลให้ระบบไพร่หะหลวม ไม่สามารถควบคุมกำลังคนได้จริงจัง การแก้ไขปัญหโดยผ่อนคลายกฎเกณฑ์เพื่อชักชวนให้คนยอมเชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งสร้างความสับสนมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาติดขัดในการปฏิบัติราชการทุกด้าน และมีผลผลักดันให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย ด้วยการยกเลิกระบบไพร่ และนำระบบอื่นตามแบบตะวันตกมาใช้เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ แทนระบบไพร่ต่อไป

พรณี บัวเล็ก ศึกษาเรื่อง ระบบกสิกรรมกับกำเนิดและวิถีชีวิตของชนชั้นแรงงานรับจ้างในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์แรงงานในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (The History of Labour in Thailand during 1914-1941) (พรณี บัวเล็ก, 2551) กล่าวว่างานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นเพื่อต้องการแสวงหาคำตอบใน 3 ประเด็นอันได้แก่ 1. แรงงานรับจ้างมีกำเนิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่เมื่อใดและเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขใดของสังคม 2. ระบบความสัมพันธ์ของแรงงานในกระบวนการการผลิตเป็นอย่างไร 3. ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตดังกล่าว แรงงานมีสภาพและวิถีชีวิตอย่างไร แรงงานรับจ้างกลุ่มแรกของไทยเป็นชาวจีน เป็นคนที่อยู่นอกระบบไพร่ การทำความเข้าใจเรื่องราวของคนกลุ่มนี้ต้องทำความเข้าใจใน 4 เรื่องที่เชื่อมโยงกัน คือ 1. ปัญหภายในสังคมจีนที่ทำให้เกิดการอพยพและสภาพการอพยพจากแผ่นดินเกิด 2. สภาพการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการค้าและการผลิตที่เกิดขึ้นในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเกิดจากปัญหาปัจจัยภายในและภายนอกภูมิภาค 3. อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจจากตะวันตกที่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ 4. สภาพและปัญหาภายในสังคมศักดินาไทย

รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในระบอบการเมืองการปกครองของไทย 4 ประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญในฐานะเป็นเหตุปัจจัยที่จะแทรกแซงอยู่ในการอธิบายสภาพและการเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์แรงงานที่เกิดขึ้น

ผลการวิจัยพบว่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวจีนโพ้นทะเลซึ่งรวมทั้งที่อยู่ในประเทศไทยได้ใช้ระบบกงสีในชุมชนของตนและใช้ในการผลิตด้วย นอกจากนี้พวกเขายังใช้ระบบกงสีในการค้าและปกป้องตนเองจากคนภายนอก ระบบกงสีเป็นความสัมพันธ์แนบแน่นที่เน้นความสัมพันธ์แบบพี่น้อง หุ่นส่วนและความเสมอภาคในหมู่สมาชิกต่อมาระบบนี้ถูกสวมทับโดยระบบของสมาคมลับที่เน้นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง สมาคมลับเทียนตี้ ฮุย จะปกครองอย่างเข้มงวดตามลำดับชั้น ดังนั้นความเท่าเทียมกันขององค์กรจะสูญหายไปพิธีกรรมและผีได้ถูกใช้ในการผูกมัดคนในองค์กรให้ความเหนียวแน่นขึ้น กุสึและนายจ้างจะไม่ถูกแยกออกจากกันในสมาคมลับกงสีนี้ กุสึจะได้รับการดูแลอย่างดีราบเท่าที่เขายังมีความจงรักภักดีและให้ประโยชน์แก่นายจ้าง แต่ถ้าเขาขาดสิ่งนี้ก็จะได้รับการลงโทษอย่างรุนแรง

ในงานวิจัยนี้ได้ให้ภาพวิถีชีวิตของกุสึในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ในกิจกรรมสำคัญอันได้แก่ อุตสาหกรรมเดินเรือและต่อเรือ โรงงานน้ำตาล ไร่สละดี หมื่อเมืองแร่ดีบุก และกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ในเมืองหลวงกรุงเทพมหานคร

ระบบสมาคมลับกงสีค่อย ๆ เสื่อมลงในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในสังคมไทยซึ่งมาจากทั้งทางตะวันตกและจากรัฐบาลไทย ในระยะนั้นกรุงเทพฯ ได้กลายเป็นศูนย์กลางการผลิตเพื่อการส่งออกดังนั้นสมาคมลับกงสีไม่เหมาะกับวิถีชีวิตของคนเมืองหลวงซึ่งเป็นสังคมเปิด ผู้ลงทุนบางคนก็เข้าไปเป็นเจ้าภาษีนายอากรและชิมชั้ววัฒนธรรมศักดิ์นาและวัฒนธรรมตะวันตกละทิ้งวัฒนธรรมแบบกงสี นอกจากนั้นพวกนายจ้างหรือผู้ร่ำรวยที่เกิดขึ้นในเมืองก็ได้แยกตัวออกจากการใช้ชีวิตในกงสี พวกเขาได้จัดตั้งองค์กรใหม่ซึ่งเป็นองค์กรการค้าหรือสมาคมการค้าของเขาเอง กลุ่มคนเหล่านี้ถูกเรียกว่า “เถ่าแก่” ในทางตรงกันข้ามพวกกุสึเองก็หันไปจัดตั้งองค์กรของตนเองใหม่ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นองค์กรแรงงานสมัยใหม่ ในระยะแรกองค์กรแรงงานยังอยู่ภายใต้การควบคุมของบรรดาเถ่าแก่ทั้งหลาย ซึ่งจะใช้อำนาจไปในการสร้างผลประโยชน์ให้ตนเอง องค์กรประเภทนี้เรียกว่า “อั้งยี่” หรือกลุ่มอันธพาล ซึ่งต่อมาก็ได้ถูกปราบปรามโดยรัฐบาลไทยในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6

กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง (2549) ได้เขียนงานวิชาการเล่มหนึ่งที่ค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมโลกด้านเศรษฐกิจและแรงงาน ซึ่งได้แสดงวิวัฒนาการความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และแรงงาน กล่าวถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ ชุมชน กับเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยความหมายของมนุษย์ ชุมชน คำนิยามของสังคม เศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์ ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และแนวทางแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยผ่านระบบเศรษฐกิจ กล่าวคือ

เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ชุมชน กับเศรษฐกิจ คือ การศึกษาถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยดูความสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรของคนในชุมชน รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสังคมทุกสังคมของมนุษย์ ย่อมมีปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจคือ จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร โดยทุกสังคมมีวิธีการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่างกันออกไป เช่น สังคมเผ่าใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมประเพณีนิยม ในขณะที่สังคมจีนโบราณใช้ระบบเศรษฐกิจแบบบังคับ ส่วนสังคมปัจจุบันใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี โดยผ่านกลไกตลาด ในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจดังกล่าว

แนวทางในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจโดยผ่านระบบเศรษฐกิจทำให้เราสามารถทราบถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ ชุมชน กับเศรษฐกิจ ว่าเมื่อใดก็ตามที่ระบบเศรษฐกิจใดไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาพื้นฐานให้กับคนในสังคมนั้นได้ ก็จะทำให้สังคมนั้นล่มสลายไปพร้อมกับการกำเนิดใหม่ของสังคมและระบบเศรษฐกิจรูปแบบอื่นขึ้นมาแทนที่

นอกจากนี้ กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง (2549, น. 37-38) ยังได้แสดงวิวัฒนาการทางสังคมของระบบเศรษฐกิจก่อนสังคมตลาด โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคสังคมเกษตรกรรมหรือยุคสังคมโบราณกาล ยุคกรีก-โรมัน และยุคกลาง

1. ยุคสังคมเกษตรกรรมหรือยุคสังคมโบราณกาล สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ยุคย่อย ๆ คือ สังคมแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ สังคมที่มีการเพาะปลูกแบบเลื่อนลอย สังคมที่มีการเพาะปลูกแบบถาวร และสังคมที่เริ่มมีรัฐ

สังคมแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ อาศัยระบบเครือญาติและครอบครัวในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ในขณะที่สังคมที่มีการเพาะปลูกแบบเลื่อนลอย ก็ยังอาศัยเครือญาติและครอบครัวในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกันแต่ในสังคมที่มีการเพาะปลูกแบบเลื่อนลอยนี้ เริ่มมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกมากขึ้นแต่กรรมสิทธิ์ดังกล่าวยังเป็นของชุมชนไม่ใช่ปัจเจกบุคคล ส่วนสังคมที่มีการเพาะปลูกแบบถาวร จะพบว่าเริ่มปรากฏมีรัฐ และเจ้าของที่ดินเกิดขึ้น และกรรมสิทธิ์ในที่ดินเริ่มเปลี่ยนมาเป็นของปัจเจกบุคคลมากกว่าชุมชน สำหรับสังคมที่เริ่มมีรัฐพบว่าแบ่งเป็นสองประเภทใหญ่ คือ สังคมที่รัฐอ่อนแอ รัฐทำหน้าที่ในการ

จัดสรรระบบชลประทานเท่านั้น ในขณะที่สังคมมีรัฐเข้มแข็ง เริ่มปรากฏความเป็นเมือง มีกองทหารเข้มแข็ง มีรูปแบบการปกครองที่ชัดเจนขึ้น โดยอาศัยอำนาจทางทหารและอำนาจทางเศรษฐกิจส่งเสริมซึ่งกันและกันจนกระทั่งพัฒนาสู่ความเป็นประเทศในที่สุด

2. ยุคกรีก-โรมัน ในสังคมกรีกโบราณ และสังคมทาสโรมัน พบว่าลักษณะที่สำคัญคือประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมเป็นชนชั้นทาส ซึ่งเป็นแรงงานและตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในยุคกรีก-โรมัน นอกจากนี้ลักษณะที่สำคัญอีกประการของยุคนี้คือ เมืองจะมีลักษณะเป็นกาฝากทางเศรษฐกิจคือ เมืองไม่สามารถทำการผลิตอาหารเองแต่เมืองสามารถอยู่ได้โดยอาศัยอาหารจากชนบทรอบ ๆ เข้ามาหล่อเลี้ยง ตลาดเป็นเพียงทางผ่านของสินค้าฟุ่มเฟือยไปสู่ชนชั้นสูงในสังคม

3. ยุคกลาง เป็นยุคที่อาศัยการถือครองที่ดินในระบบศักดินาเป็นการจัดการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสังคม วิถีชีวิตของคนชนบทในยุคกลางมีระบบแมนเนอร์เป็นองค์กรเศรษฐกิจพื้นฐาน ในขณะที่วิถีชีวิตของคนเมืองในยุคกลางมีสมาคมกิลด์เป็นสิ่งควบคุมให้คนประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม นอกจากนี้แล้วอุดมการณ์ของคริสต์ศาสนิกายโรมันแคทอลิกมีส่วนช่วยควบคุมคนในสังคมโดยอาศัยแนวคิดเรื่อง คุณธรรม ทำให้ชนชั้นสูงสามารถที่จะกระทำการขูดรีดทางสังคมกับชนชั้นล่างอย่างไม่ผิดศีลธรรม ระบบเศรษฐกิจในยุคกลางถูกควบคุมโดยชนบทธรรมนิยมประเพณี ผลคือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ

วิวัฒนาการทางสังคมของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมตลาด

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 14 มีการเปลี่ยนแปลงมากมายเกิดขึ้นในทวีปยุโรป เช่น เกิดทัศนคติใหม่ที่มีต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีการใช้เงินในชีวิตประจำวันมากขึ้น จึงทำให้ลักษณะของเศรษฐกิจในยุโรปเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่มากขึ้น ดังนั้นนักวิชาการทั้งหลายที่ศึกษาวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจจึงถือว่าศตวรรษที่ 15 ถือเป็นการสิ้นสุดยุคกลางหรือยุคศักดินา และศตวรรษที่ 16 ถือเป็นการเริ่มต้นของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมตลาดหรือ สังคมพาณิชยกรรมและกำเนิดเศรษฐกิจทุนนิยม

วิวัฒนาการของสังคมพาณิชยกรรมมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ดังนี้ (กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง, 2549, น. 39-41)

1. มีการพัฒนาความรู้ทางมนุษยศาสตร์มากขึ้น ประมาณต้นศตวรรษที่ 14 มีการถือกำเนิดแนวคิดในการศึกษามนุษย์ ซึ่งยุคนี้เรียกว่า “ยุคแห่งการเกิดใหม่-Renaissance” โดยแนวความคิดดังกล่าวถือกำเนิดขึ้นที่ประเทศอิตาลี คือเริ่มมีการฟื้นฟูศิลปวิทยาการที่มีการคิดค้น

มาตั้งแต่ยุคกรีก-โรมัน อันได้แก่ องค์ความรู้ทางด้านศาสนา ปรัชญา วิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และวิทยาการด้านอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวไม่ได้รับการพัฒนาเลยในยุคกลาง ดังนั้น ยุคแห่งการเกิดใหม่จึงถือเป็นยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการของพวกกรีก-โรมันขึ้นมาใหม่ โดยยุคนี้ได้ให้ความสำคัญทางกายภาพของมนุษย์มากกว่าความสำคัญทางปรัชญาและศาสนา เพราะฉะนั้นถ้าพิจารณาถึงศิลปะ หรือ รูปปั้นในยุคนี้ จะพบว่าศิลปินมักจะนิยมปั้นเป็นรูปผู้หญิงอ้วน ซึ่งถือว่าความอ้วนเป็นสิ่งสวยงาม เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ กินดีอยู่ดี ซึ่งแนวคิดทางด้านความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์สะท้อนให้เห็นถึงความคิดเรื่องวัตถุนิยม การสะสม และ ความมั่งคั่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งที่มนุษย์ต้องการ

2. มีการพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามนุษย์ถูกลอบงำโดยคำสอนของศาสนจักร คำสอนบางอย่างขัดแย้งกับความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์ มนุษย์เริ่มค้นหาแนวคิด ปรัชญาใหม่ ๆ เพื่อต้องการพิสูจน์สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยองค์ความรู้ทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มากขึ้น ดังนั้นจึงพบว่า มนุษย์เริ่มเรียนรู้เรื่องข้าวโลกเหนือ ข้าวโลกใต้ ทิศทางลม โดยผ่านสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น เข็มทิศ และเรือ เป็นต้น

ในช่วงแรกของกระบวนการเรียนรู้มนุษย์นั้น ได้ผ่านการลองผิดลองถูกมากมาย จนกระทั่งมนุษย์สามารถวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และรู้จักเอาชนะสิ่งแวดล้อมเพื่อดำรงชีวิตที่ดีขึ้นต่อไปได้ แต่การเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ต้องใช้ทรัพยากรอย่างมาก ซึ่งเป็นผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น

3. เกิดการปฏิรูปศาสนา จากศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มาเป็นนิกายโปรเตสแตนท์จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคกลางจะเห็นได้ว่า ศาสนจักรสอนให้รังเกียจการหาเงิน และการคิดดอกเบี้ย แต่ในทำนองตรงกันข้ามโบสถ์สามารถที่จะหาเงิน สะสมเงินทองได้ โดยผ่านการขูดรีดจากประชาชน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งมากมายในยุคนี้ จนกระทั่ง จอห์น คาลวิน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักปฏิรูปโปรเตสแตนท์ (ค.ศ. 1509-1564) ได้สอนให้รู้ถึงคุณธรรมที่สำคัญคือ “ขยัน” ดังนั้น พ่อค้าที่ขยันทำงาน ถ้าพิจารณาตามคำสอนของ จอห์น คาลวิน จะถือว่าเป็นคนของพระเจ้า นอกจากนี้ลัทธิคาลวินยังสอนว่า “ยิ่งขยันมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งเป็นคนที่มีความค่ามากขึ้นเท่านั้น” จากความเชื่อข้างต้นจึงก่อให้เกิดบรรยากาศทางศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการส่งเสริมความมั่งคั่งให้เกิดขึ้นในหมู่ชนที่ขยัน

นอกจากนี้ลัทธิคาลวินยังสนับสนุนชีวิตทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกประการ คือ “มัธยัสถ์” หรือ การรู้จักประหยัดอดออม เมื่อสังคมเริ่มรู้จักการออมมากขึ้น ก็ก่อให้เกิดการนำเงินออมนั้นไปลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายทางการผลิตเป็นสำคัญ ดังนั้นแนวความคิดที่

เปลี่ยนแปลงตามมาก็คือ การทำกำไรจากการค้า และการคิดดอกเบี้ยเงินกู้ไม่ถือเป็นสิ่งผิดและบาป หรือ เป็นสิ่งไร้เกียรติอีกต่อไป นอกจากนั้นแนวคิด หรือ คำสอนของ จอห์น คาลวิน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น จริยธรรม โปรเตสแตนท์ ได้ส่งผลกระทบกับพฤติกรรมส่วนบุคคลด้วย คือ คนเริ่มทำงานเพื่อตนเองมากขึ้น ทำงานโดยมองสวัสดิการจากสังคม มากกว่าทำงานเพื่อโบสถ์ จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลง ทศคติในการมองโลก ความคิด และค่านิยมของคนในยุคนั้น

4. การสถาปนาเขตการปกครองขึ้นเป็นรัฐแห่งชาติ รัฐแห่งชาติเป็นการรวมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่คนเหล่านั้นจะพูดภาษาเดียวกัน หรือ ใกล้เคียงกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ คล้าย ๆ กัน หรืออาจจะมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือประวัติศาสตร์ร่วมกัน รวมถึงยังต้องมีความพร้อมใจที่จะอยู่ร่วมกันทางการเมือง และสุดท้ายจะนำไปสู่การพัฒนาขึ้นเป็น “รัฐแห่งชาติ” ซึ่งในที่สุดแล้วความเป็นรัฐยังต้องได้รับความภักดีจากประชาชน ตลอดจนรัฐต้องมีบทบาทที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และต้องมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน เช่น รัฐจัดให้มีกองกำลังทหาร ตำรวจเพื่อคุ้มกันประชาชน โดยประชาชนจะต้องตอบแทนรัฐในรูปของภาษี เป็นต้น

5. การค้นพบทางภูมิศาสตร์ สืบเนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ มนุษย์รู้จักใช้เข็มทิศ มีการต่อเรือ และเดินเรือเพื่อต้องการพิสูจน์ว่าโลกกลม จากความต้องการพิสูจน์ว่าโลกกลม ทำให้มนุษย์ได้ค้นพบดินแดนใหม่ ๆ มากมาย นักเดินทางที่สำคัญ ๆ ในการค้นพบดินแดนใหม่ได้แก่ Marco Polo, Christopher Columbus, Vasco da Gama, และ Ferdinand Magellan เป็นต้น

6. การขูดรีดเศรษฐกิจกับดินแดนใหม่ จากการเดินเรือทั้งหมดที่เกิดขึ้นประมาณศตวรรษที่ 15 จะเห็นว่ามีการก่อตัวเรือเกิดขึ้น พร้อม ๆ กับการเจริญของวิทยาการต่าง ๆ ประกอบกับการสร้างท่าเรือตามประเทศต่าง ๆ มากขึ้น จึงทำให้การเดินเรือเพื่อสร้างความร่ำรวย ความมั่งคั่งให้กับประเทศผู้ล่าอาณานิคมโดยการขูดรีดดินแดนใหม่ ชาวยุโรปเรียนรู้การแสวงหาผลประโยชน์จากเศรษฐกิจใหม่ หรือจากประเทศอาณานิคม โดยนำเอาผลผลิตหรือทรัพยากรของประเทศอาณานิคมใช้เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้ตนเอง

นอกจากความมั่งคั่งแล้ว ชาวยุโรปยังได้เรียนรู้ถึงวิถีการดำรงชีวิตของคนในดินแดนอันไกลโพ้นอีกด้วย ซึ่งมีผลทำให้ความคิดทางการเมืองของชาวยุโรปเปิดกว้างขึ้น ประกอบกับชาวยุโรปมีการอพยพครั้งใหญ่ในการแสวงหาที่ดิน ทำให้มีการนำเอาวัฒนธรรมของคนยุโรปไปสู่ดินแดนใหม่ด้วย

7. การค้าระหว่างประเทศ การค้นพบทางภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดการค้ากับดินแดนที่อยู่ไกลออกไป ซึ่งการค้าดังกล่าวส่งผลต่อเศรษฐกิจโลก คือ ทำให้อุปสงค์ของสินค้าบางประเภทมี

มากขึ้น เช่น สิ่งทอ เครื่องมือก่อสร้าง และอาวุธ เป็นต้น เมื่อมีอุปสงค์มากขึ้นผู้ผลิตจึงต้องเรียนรู้วิธีการปรับปรุงเทคโนโลยีในการผลิตเพื่อผลิตให้ได้มากขึ้นด้วย จึงก่อให้เกิดการแบ่งงานระหว่างประเทศมากขึ้น

การกำเนิดของระบบทุนนิยม

ลัทธิพาณิชย์นิยมเกิดขึ้นในสมัย ค.ศ. 1500 และเจริญรุ่งเรืองที่สุดใน ค.ศ. 1800 ซึ่งในสมัยนั้นประชาชนแสวงหาความมั่งคั่ง เพราะจะช่วยให้การดำรงชีวิตโดยทั่วไปดีขึ้น มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และมีคนเคารพนับถือ ลัทธิพาณิชย์นิยมเกิดขึ้นเนื่องจากการแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวยจากการค้าขาย การแลกเปลี่ยนสินค้าเปลี่ยนมาเป็นการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

หลักสำคัญของลัทธิพาณิชย์นิยม (กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง, 2549, น. 41-42) คือ

1. ความมั่งคั่งของประเทศพิจารณาจากโลหะทองคำ และ เงิน
2. สนับสนุนความเป็นชาตินิยม โดยเน้นให้ประเทศมีส่วนเกินของการส่งออก และ ความเป็นชาตินิยมยังหมายรวมถึงการมีกองทัพที่เข้มแข็ง
3. ส่งเสริมให้มีการส่งสินค้าออกจำหน่ายต่างประเทศ และ ลดการนำสินค้าเข้า โดยผ่านการแทรกแซง หรือ ควบคุมจากรัฐบาล

นักพาณิชย์นิยมสนใจการไหลเข้าออกของทองคำและโลหะเงิน ความมั่งคั่งและการพัฒนาสังคม มีการแข่งขันกันระหว่างประเทศต่าง ๆ มีการเอาเปรียบกันทางการค้า สนใจการว่าจ้างแรงงานในประเทศ หลักใหญ่ของความคิดแบบพาณิชย์นิยมคือต้องการให้ประเทศมีดุลการค้าเกินดุล คือ ขายสินค้าออกให้กับประเทศต่าง ๆ มีมูลค่ามากกว่าสินค้านำเข้า เพื่อให้ทองคำและโลหะเงินไหลเข้าประเทศ เพราะทองคำและโลหะเงินใช้ชำระหนี้ภายในและระหว่างประเทศได้ อนึ่งการค้าระหว่างประเทศจะเป็นแหล่งที่มาอันสำคัญของทองคำและโลหะเงิน ดังนั้นการมีดุลการค้าที่เกินดุลจะทำให้เงินไหลเข้าประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีสำหรับประเทศ

ลัทธิพาณิชย์นิยมเชื่อว่าการมีดุลการค้าเกินดุล จะช่วยให้ประเทศมีความเข้มแข็งในทางการเมือง เพราะการที่ประเทศมีกำลังกองทัพที่มีแสนยานุภาพในการรบได้นั้น รัฐบาลจะต้องมีเงินคงคลังมาก ๆ จึงจะสามารถหาซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์และมีเงินจ่ายเบี้ยเลี้ยงทหารได้ และเมื่อใดที่มีการรบเกิดขึ้น ความเข้มแข็งของกองทัพก็สามารถใช้ต่อรองกับประเทศต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้ได้เปรียบประเทศต่าง ๆ ในการต่อรองหรือตกลงทางการเมือง ดังนั้นการค้าจึงเป็นประโยชน์อย่างมากต่อประเทศ การที่ประเทศจะมีเงินคงคลังได้มาก ๆ ก็ต้องมีรายได้สูง และมีรายจ่ายน้อยถ้าทองคำและเงินไม่ไหลเข้าประเทศก็จะทำให้ปริมาณเงินหมุนเวียนในมือของ

ภาคเอกชนลดลง ทำให้การค้าหยุดชะงัก การผลิต การว่าจ้างแรงงานก็จะหยุดไปด้วย แต่ถ้าประเทศมีดุลการค้าเกินดุล จะมีผลทำให้เงินและทองคำไหลเข้าประเทศ รัฐบาลจะมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถเก็บภาษีนำเข้าเป็นเงินคงคลัง ส่วนที่เหลือให้หมุนเวียนเพื่อการค้า การผลิต และการว่าจ้างแรงงานในภาคเอกชน

ผลของความเชื่อมั่นลัทธิพาณิชย์นิยม ทำให้เกิดการค้ามากขึ้น มีการใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า มีการใช้ธนบัตรแทนทองคำมากขึ้น ซึ่งผลของการเกิดพาณิชย์กรรมมีผลกระทบต่อปัจจัยที่ใช้ในการผลิต อันได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และทุน คือ (กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง, 2549, น. 42-43)

1. ที่ดิน เริ่มมีการกันรั้วที่ดินมากขึ้น คือ มีการกำหนดขอบเขตในการเลี้ยงสัตว์เพื่อไม่ให้สัตว์ของตนเองไปปะปนกับของคนอื่น การเลี้ยงสัตว์ในสมัยนั้นนิยมเลี้ยงแกะ เพื่อนำขนมาทอผ้าขนสัตว์ซึ่งความนิยมในผ้าขนสัตว์เริ่มมีมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้จะพบว่า ที่ดิน เริ่มมีมูลค่าสามารถขายหรือให้เช่าได้ เพื่อผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ คือ มนุษย์เริ่มมองที่ดินเป็นทรัพย์สิน มีการกำหนดราคาตลาดสำหรับที่ดิน และยังมีการใช้ประโยชน์ทางด้านการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นด้วย

2. แรงงาน กลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง โดยผู้จ้างจะทำการจ่ายค่าแรงงานให้แก่คนงาน โดยเรียกว่า การจ่ายค่าจ้าง และถ้าจ้างไม่เพียงพอแก่การดำรงชีพ นายจ้างก็ไม่ได้มีความรับผิดชอบต่อลูกจ้าง จึงทำให้ลูกจ้างต้องทำงานหนักเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าจ้างที่เพียงพอกับการดำรงชีพ นอกจากนี้ยังมีการปรากฏตัวของชนชั้นกรรมมาชีพเกิดขึ้น คือผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง “ผลของพาณิชย์กรรมทำให้ไพร่ และทาสติดที่ดิน ถูกขับไล่ออกจากที่ดิน กลายเป็นผู้ใช้แรงงานรับจ้างที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง” ก็กลายมาเป็นชนชั้นกรรมมาชีพ ในขณะที่ในเมืองเริ่มมีผู้ใช้แรงงานมากขึ้น มีการอพยพของชาวนาจากชนบทเข้าสู่เมือง ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ความยากจน การขาดแคลนที่อยู่อาศัย และอาชญากรรมเป็นต้น

3. ทุน ได้เริ่มกำเนิดเกิดขึ้นมาในยุคนี้ สินทรัพย์ขึ้นใดที่มีมูลค่า เช่น ทองคำแท่ง เพชรพลอย เสื้อคลุม และเครื่องเทศที่มีราคาแพง ก็เริ่มแสดงมูลค่า เป็นตัวเงินมากขึ้น ซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวได้กลายมาเป็นทุน โดยมีมูลค่าที่เรียกว่า ดอกเบี้ย และกำไรนั่นเอง

ดังนั้น การสร้างอำนาจด้วยการสำรวจหาทรัพยากรและเมืองขึ้นจึงดำเนินต่อไป การค้าระหว่างประเทศได้รับการสนใจและดำเนินอย่างกว้างขวาง โดยผลิตสินค้าสำเร็จรูปส่งออกไปขายในต่างประเทศ และซื้อวัตถุดิบราคาถูกจากประเทศเมืองขึ้นมาผลิตเป็นสินค้าส่งออก ราคาสูงกว่าสินค้าที่ซื้อเข้ามา การขยายตัวทางการค้าได้รับการสนับสนุนจากกองกำลังทหารที่เข้มแข็ง

ด้วยเหตุนี้ลัทธิพาณิชยนิยมจึงเจริญรุ่งเรืองใน ค.ศ. ที่ 18 ซึ่งเป็นเวลาที่มีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรม

วิวัฒนาการของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด โดยเริ่มตั้งแต่ยุคพาณิชยนิยม จนกระทั่งสิ้นสุดการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 14 เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคพาณิชยนิยม ซึ่งเริ่มขึ้นในประมาณศตวรรษที่ 15 พาณิชยนิยมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในทวีปยุโรป เช่น เกิดการล่มสลายของระบบศักดินา พ่อค้าเร่ร่อนเริ่มมีบทบาทสำคัญทางการค้า เกิดกระบวนการกลายเป็นเมือง เริ่มปรากฏแนวคิดทางศาสนาแบบใหม่คือโปรเตสแตนต์ ที่ดินเริ่มมีมูลค่ามากขึ้น แรงงานเปลี่ยนมาเป็นแรงงานที่รับค่าจ้าง และประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในยุคนี้คือ เริ่มปรากฏถึงความมั่งคั่งในระบบทุนนิยม

เมื่อสังคมยุโรปมีการพัฒนาบนพื้นฐานของระบบทุนนิยม แรงจูงใจในการทำกำไรจึงเป็นสิ่งสำคัญในระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นรูปแบบการผลิตทั้งหลายจึงเริ่มเปลี่ยนไปจากการผลิตที่อาศัยแรงงานคนเป็นสำคัญได้เปลี่ยนเป็นการผลิตที่อาศัยเครื่องมือ เครื่องจักรในการผลิต ประกอบกับในยุคนี้มนุษยได้รู้จักประดิษฐ์คิดค้นเครื่องจักรไอน้ำขึ้นเป็นครั้งแรก ผลของการคิดค้นดังกล่าวก่อให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การเพิ่มขึ้นของผลผลิต เกิดการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เกิดพัฒนาทางด้านการค้าคือเริ่มมีการค้าขายระหว่างประเทศมากขึ้น มีการขนส่งขนาดใหญ่ หรือ การขนส่งสินค้าในปริมาณที่มากขึ้น โดยทางเรือ และรถไฟมากขึ้น ทำให้ตลาดสินค้าของยุโรปเปิดกว้างมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการปฏิวัติอุตสาหกรรมไม่อาจเกิดขึ้นได้ถ้าปราศจากขบวนการสร้างทุน (Capital Building) ซึ่งได้แก่ เครื่องจักร อาคาร คลอง ทางรถไฟ ซึ่งมีผลทำให้ประสิทธิภาพของแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก เมื่อแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมรู้จักแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) จนก่อให้เกิดความชำนาญพิเศษในการผลิตซึ่งได้รับอิทธิพลจากนักเศรษฐศาสตร์ในสำนักคลาสสิก ได้แก่ อדם สมิธ และเดวิด ริคาร์โด

แต่เมื่อพิจารณาทางด้านวิถีชีวิตทางสังคมในยุคนี้พบว่าการพัฒนามาก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบสลัมขึ้นในสังคม แรงงานจากชนบทหันมากระจุกตัวอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อัตราผลตอบแทนจากการทำงานที่เรียกว่า ค่าจ้าง ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในเมือง จากสภาพดังกล่าวก่อให้เกิดการจัดตั้งสหภาพแรงงานและนำไปสู่แนวคิดสังคมนิยมเกิดขึ้นในประมาณศตวรรษที่ 18 นั่นเอง (กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง, 2549, น. 51)

กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง (2549, น. 75) ได้กล่าวถึงผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจ และ สังคม คือ ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของประชากร เกิดการขยายตัวของสังคมเมือง เกิดชนชั้นใหม่ทางสังคม เกิดการดำรงชีพอย่างทุกข์ยากของชนชั้นกรรมมาชีพ การเกิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์แบบเสรีนิยม และการเกิดลัทธิสังคมนิยม

แนวคิดสังคมนิยมเกิดขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรมหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม โดยแบ่งเป็น 2 แนวคิด คือสังคมนิยมแบบยูโทเปีย มีนักคิดที่สำคัญ ได้แก่ โรเบิร์ต โอเวน ชาลส์ ฟूरเอด และ หลุยส์ บลัง สำหรับแนวคิดที่สอง คือ สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ นักสังคมนิยมยูโทเปีย ได้ชี้ให้เห็นว่าในสังคมนิยมยังคงมีปัญหาคือความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ ซึ่งเกิดจากการเอารัดเอาเปรียบและเอากำไร ทุกคนควรนำทรัพย์สิน ปัจจัยการผลิตมาไว้รวมกันช่วยกันผลิตในลักษณะสหกรณ์ ดังนั้นสังคมนิยมในความหมายนี้คือลัทธิเศรษฐกิจการเมืองที่คำนึงผลประโยชน์ส่วนรวมโดยปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ การขูดรีด ส่วนแนวคิดของมาร์กซ เป็นสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ อาศัยการมองโลกแห่งวัตถุที่แท้จริงด้วยวิธีการที่สามารถมองภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (วิภาษวิธี) จึงเน้นความสำคัญของชนชั้นกรรมมาชีพในการเป็นผู้กระทำการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากแนวคิดสังคมนิยมก่อให้เกิดลัทธิสังคมนิยมขึ้นโดยมีแนวความคิดที่จะลดช่องว่างระหว่างแรงงานกับนายทุน โดยรัฐจะจำกัดเสรีภาพในการผลิตของเอกชน คือรัฐจะเป็นผู้วางแผนว่าควรผลิตสินค้าอะไร มีปริมาณเท่าใด และจะแจกจ่ายสินค้าที่ผลิตได้ไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงอย่างไร

แนวคิดที่สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นอีกแนวคิดก็คือแนวคิดนีโอคลาสสิก ซึ่งมีนักคิดที่สำคัญ ได้แก่ วอลราส พาเรโต มาร์แชล พิกู และเคนส์ ซึ่งแนวคิดนีโอคลาสสิกเกิดขึ้นภายหลังสำนักคลาสสิกเนื่องจากกลไกอัตโนมัติของระบบทุนนิยมในการแข่งขันเสรีของอดัม สมิท ทำงานไม่ได้ผล ไม่สามารถอธิบายความขัดแย้งภายใต้ระบบทุนนิยมที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวว่า แนวคิดนีโอคลาสสิกเกิดขึ้นเพื่อใช้ต่อต้านแนวคิดสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ซึ่งได้รับความนิยมมาในขณะนั้น โดยแนวความคิดนีโอคลาสสิกถือเป็นแนวคิดใหม่ที่เน้น การวิเคราะห์แบบ หน่วยสุดท้าย (marginal) และ อรรถประโยชน์ (utility) ของด้านอุปสงค์เป็นหลักในการกำหนดมูลค่ามากกว่าที่จะเป็นต้นทุน (รวมทั้งแรงงาน) ทางด้านอุปทาน ตามที่สำนักคลาสสิกให้ความสนใจเป็นพิเศษ จากแนวคิดนีโอคลาสสิกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทุนนิยมโดยมีประเทศสหรัฐอเมริกา ธนาคารโลก และ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ เป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจโลกยุคหลังปีคริสต์ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากระบบการเกณฑ์แรงงานสู่ระบบค่าจ้างของไทย ในครั้งนี้ได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งของไทยและสากลเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาเพื่อเป็นตัวกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์เอกสารโดยมองถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของสังคมไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นใดเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในเพียงอย่างเดียวหรือมีปัจจัยภายนอกเป็นแรงผลักดันดังที่ปรากฏในกรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษา

